

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕМОЦІЙНОЇ ТА МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Д. С. Літвінова

Херсонський державний університет, Litvinova.dariya1998@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент І. Р. Крупник

Сучасні умови життя висувають нові вимоги до діяльності школи, головним завданням якої є орієнтація не тільки на засвоєння учнями певної кількості знань, а й на розвиток особистості кожного школяра, його моральних, інтелектуальних та творчих здібностей. Нова освітня парадигма має забезпечити пізнавальну активність, самостійність та особисту відповідальність учнів, що базуються на добре розвиненій навчально-пізнавальній мотивації особистості.

Становлення навчальної мотивації відбувається саме в перші роки шкільного життя, а в подальшому багато в чому зумовлює успішність навчальної діяльності в старших класах. Проте, постійне зростання обсягу інформації, модернізація та ускладнення навчальних програм висувають до рівня розвитку особистості молодшого школяра зокрема чи не найвищі вимоги, зумовлюючи як фізичне так і емоційне перевантаження дітей.

Актуальність дослідження взаємозв'язку емоційної та мотиваційної сфери особистості молодшого школяра визначається тим, що вивчення та аналіз шкільної практики засвідчує наявність суперечностей між інтелектуальним та емоційним розвитком особистості, рівнем знань та емоційним сприйняттям учнів. Нерідко інтелектуальне випереджає емоційне. Так як молодший шкільний вік є найбільш сенситивним для розвитку самосвідомості, тому важливо дотримуватись гармонії у вихованні особистості, а саме, гармонії у спонукальній, пізнавальній та емоційній сферах школяра.

Метою статті є теоретичне дослідження взаємозв'язку емоційної та мотиваційної сфери особистості молодших школярів в навчальній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Почуття людини здійснюють істотний вплив на її волю – на здатність свідомо регулювати поведінку і діяльність, щоб досягти поставленої перед собою мети і долати труднощі на шляху до неї. Формування емоційно-вольової та мотиваційної сфери є однією з найважливіших умов становлення особистості дитини, досвід якої безперервно збагачується. Розвитку як емоційної, так і мотиваційної сфер сприяє сім'я, школа, все те життя, що оточує і постійно впливає на дитину. Зокрема, школа одна з перших відкриває перед дитиною світ суспільно-громадського життя і паралельно з сім'єю бере на себе одну з головних ролей у вихованні дитини.

Емоційна сфера особистості – це багатогранне утворення, до якого, крім емоцій, входять інші емоційні явища: емоційний тон відчуттів (задоволення – відраза), почуття (любов, заздрість тощо), емоційні стани (емоції), емоційні властивості особистості, акцентована вираженість яких дозволяє говорити про емоційні типи особистості, емоційні стійкі відносини (почуття) [1; 4]. Саме емоції є першою ланкою в загальному ланцюзі пристосувальних процесів і швидше всього реагують на будь-які впливи оточуючого середовища. Емоційне реагування формується як первинний механізм взаємодії із зовнішнім світом. Емоції відбивають стан, процес і результат задоволення потреб людини. Система мотивів, які виконують функцію спонукання, спрямування і регулювання діяльності, утворює мотиваційну сферу особистості (Л. Божовіч, В. Вілюнас, В. Ковальов, А. Марков, А. Маслоу та ін.) [2].

Різні науковці під мотивом розуміють такі психологічні феномени, як: наміри, уявлення, ідеї, відчуття, переживання (Л. Божовіч); потреби, потяги, спонуки, схильності (Х. Хекхаузен); бажання, звички, думки, почуття обов'язку (П. Рудік); морально-політичні установки й помисли (Г. Ковальов); психічні процеси, стани та властивості особи (К. Платонов) і т. д. [5].

У житті молодшого школяра значне місце займають почуття як мотиви поведінки. Розвиток емоційної сфери в цей період характеризується підсиленням стриманості й усвідомленості в проявах емоцій, підвищенням емоційної стійкості. Молодший школяр починає більш стримано виявляти

власні емоції, особливо негативні, що пов'язано з розрізненням ситуацій, в яких можна чи не можна виявляти власні почуття, тобто довільність поведінки поступово починає позначатися на сфері почуттів. Однак, загалом для дітей характерні вразливість і чуйність. Активно розвиваються вищі почуття: інтелектуальні (допитливість, здивування, сумнів, інтелектуальне задоволення), моральні (почуття товариськості, дружби, обов'язку, співчуття, обурення від відчуття несправедливості тощо), естетичні[4; 5].

Найбільш чітко роль навчально-пізнавальної діяльності у формуванні та перебудові особистісних структур проявляється у мотиваційній сфері. Дитина набуває внутрішню позицію школяра, навчальну мотивацію. Отримання високої відмітки стає для дитини метою, за якою можуть стояти різні мотиви. Один з них — соціальний мотив вчення, пов'язаний з підтвердженням свого нового статусу школяра. Коли дитина успішно навчається, її хвалять і вчитель і батьки, його ставлять у приклад іншим дітям. Мотивація досягнення у початкових класах нерідко стає домінуючою. У дітей з високою успішністю яскраво виражена мотивація досягнення успіху – бажання добре, правильно виконати завдання, отримати потрібний результат. Мотивація досягнення успіху поряд з пізнавальними інтересами – найцінніший мотив, її слід відрізнити від престижної мотивації. Престижна мотивація, менш поширена, ніж мотивація досягнення, характерна для дітей із завищеною самооцінкою і лідерськими нахилами. Вона спонукає учня вчитися краще однокласників, бути першим. Важливим моментом навчальної діяльності є свідомо поставлена багатьма дітьми мета, тобто свідомий контроль дитиною власних дій. Він досягає такого рівня, коли діти вже можуть керувати поведінкою на основі прийнятого рішення, намірів, поставленої мети. Прийнята мета чи намір керують поведінкою, не дозволяючи увазі відволікатися на сторонні справи [3].

Значний вплив на формування емоцій молодших школярів має навчальна діяльність, стосунки з учителем і колективом класу. Саме емоційне ставлення до вчителя є своєрідним сигналом в емоційній сфері учня, при цьому особливо важливою для дитини є функція вчителя як арбітра: емоційне забарвлення, що

виникає в результаті оцінки вчителя, підсилює чи послаблює мотиви учіння, змінює самооцінку і рівень домагань молодшого школяра, тому байдужість до учіння і, насамперед, до оцінок учителя в цьому віці можна вважати показником відхилення.

У кінці молодшого шкільного віку виникає глибока мотиваційна криза, коли мотивація, пов'язана з прагненням зайняти нову соціальну позицію, вичерпана, а змістові мотиви учіння часто відсутні: в період від 8 до 10 років у п'ять разів зменшується число дітей, які хочуть учитися, оскільки їм це цікаво [4].

Паралельно з вольовою мотивацією досягнення успіхів і під її впливом у молодшому шкільному віці удосконалюються дві інших особистісних якості дитини: працьовитість і самостійність. В якості стимулів діяльності виступають ті, які породжують у молодших школярів позитивні емоції.

Отже, почуття дитини здійснюють істотний вплив на її волю – на здатність свідомо регулювати поведінку і діяльність, щоб досягти поставленої перед собою мети і долати труднощі на шляху до неї. Формування мотиваційної та емоційно-вольової сфери є однією з найважливіших умов становлення особистості молодшого школяра, досвід якої безперервно збагачується.

Література:

1. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка. *Изучение мотивации поведения детей и подростков* / под ред. Л. И. Божович. М.: Педагогика, 1972. С. 7–44.
2. Бреслав Г.М. *Эмоциональные особенности формирования личности в детстве*. М.: Просвещение, 2000. 230 с.
3. Крупник І.Р. Психолого-педагогічна програма «Співпраця»: досвід впровадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Вип.1. Том 2. С. 82-86.
4. Скрипченко О. В. *Вікова і педагогічна психологія* / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 2-е вид., допов. К.: Каравела, 2009. 400 с.
5. Феноменологія морального розвитку особистості: детермінація, механізми, генезис: *монографія* / під ред. Р. В. Павелківа, Н. В. Корчакової. Рівне: Вол. береги, 2009. 368 с.